

Nález mincí z Minské gubernie v Muzeu východních Čech v Hradci Králové

Vojtěch Brádle

Abstract: A Coin Find from the Minsk Governorate in the Museum of Eastern Bohemia in Hradec Králové

There are three Polish coins, the orts of Sigismund III Vasa (1587–1632), deposited in the collection of the Museum of Eastern Bohemia in Hradec Králové. The coins were found in the trenches during the fights of the First World War in the former Minsk Governorate which belongs largely to the territory of Belarus today.

Keywords: Minsk Governorate; Belarus; Sigismund III Vasa; ort; coin find

Osudy některých náleзовých mincí jsou značně pestré a mohou se od lokality objevu dostat do velmi vzdálených numismatických sbírek. Takové ražby zjistíme rovněž v dnešním Muzeu východních Čech v Hradci Králové (dále jen MVC HK). Mezi zde uloženými mincemi s prokazatelným náleзовým původem objevíme opakovaně ty, které nepocházejí ze samotného východočeského regionu a v některých případech dokonce ani z území České republiky. Jednomu takovému malému souboru se věnuje tento stručný příspěvek. Jedná se o trojici polských ražeb, které jsou po zpracování aktuálně evidovány pod inventárními čísly N/N 27232–27234 (obr. 1).

POLSKO, Zikmund III. Vasa (1587–1632)

Mincovna: *Bydhość* (*Bydgoszcz*), nejvyšší pokladník koruny Mikołaj Daniłowicz
AR ort 1622

Av.: korunovaná polopostava zprava držící v pravé ruce meč opřený o rameno a v levé ruce jablko; +SIGIS·III·D·G·REX·POL·M·D·LI·RVS·PRV·M+.

Rv.: korunovaný čtvrcený znak se středovým štítkem, po stranách mezi ornamenty
letopočet 16 – 22; SAM·LIVNEC·NSV·GOT·VAN·Q·HRI·R.

Lit.: *Kopicki 1995*, s. 73, č. 1278, tab. 61:1278 var.; *Kopicki 2007*, s. 169, č. 946 var.; *Shatalin 2017*, s. 52–53, jako č. III.1–13.¹

1. 6,619 g; průměr min./max. 29,7/30,0 mm (MVC HK, inv. č.: N/N 27232)

¹ I. Shatalin ve své publikaci nerozlišuje proměnlivost rozdělovacích znamének v opisech ortů Zikmunda III. Vasy. U citovaného typu a jeho variant uvádí výhradně dvojtečky, přestože podle doprovodných fotografií to neodpovídá skutečnosti. Obdobná situace nastává rovněž u popisu dalších mincovních typů.

AR ort 1623

Av.: korunovaná polopostava zprava držící v pravé ruce meč opřený o rameno a v levé ruce jablko; +SIGIS·III:D:G:REX·POL·M:D:LI:RVS·PRV:M+.

Rv.: korunovaný čtvrcený znak se středovým štítkem, po stranách mezi ornamenty letopočet 16 – 23; SAM·LIVNECN·SV●GOT·VAN·Q·HRI·R.

Lit.: *Kopickí 1995*, s. 73, č. 1279, tab. 61:1279 var.; *Kopickí 2007*, s. 170, č. 955 var.; *Shatalin 2017*, s. 69–70, 73, jako č. II.1–18.

2. 5,637 g; průměr min./max. 29,2/29,4 mm (MVČ HK, inv. č.: N/N 27233)

AR ort 1624

Av.: korunovaná polopostava zprava držící v pravé ruce meč opřený o rameno a v levé ruce jablko; +SIGIS·III:D:G:REX·POL·M:D:LI:RVS·PRV:M+.

Rv.: korunovaný čtvrcený znak se středovým štítkem, po stranách mezi ornamenty letopočet 16 – 24; SAM·LIVNECN·SV●GOT·VAN·Q·HRI·R.

Lit.: *Kopickí 1995*, s. 73, č. 1281, tab. 61:1280 var.; *Kopickí 2007*, s. 171, č. 959 var.; *Shatalin 2017*, s. 86–87, jako č. 1–3.

3. 6,257 g; průměr min./max. 29,0/29,7 mm (MVČ HK, inv. č.: N/N 27234)

Do Hradce Králové byly mince převedeny v roce 1987 spolu s dalším numismatickým materiálem z muzea v Rychnově nad Kněžnou. V tamní evidenci dříve figurovaly pod přírůstkovými čísly 1674–1676/1978 (inventární čísla 18-A-1795–1797?).² Do Rychnova se dostaly v rámci sbírky zrušeného muzea v Kostelci nad Orlicí, jehož počátky sahají do 90. let 19. století.³ V zachovaném přehledovém soupisu, který zachycuje její stav ke konci roku 1944, je najdeme pod někdejší číslem 435 (3796).⁴ Zde jsou aspoň velmi stručně zmíněny zajímavé okolnosti jejich původu, které byly rovněž převzaty do výše citované rychnovské přírůstkové knihy. U mincí je totiž uvedeno, že jde o nález ze zákopů v Minské gubernii. Tato oblast se v současnosti nachází převážně na území Běloruska.

Vzhledem ke zmínce o zákopech je zjevné, že k objevu došlo v souvislosti s boji na východní frontě během první světové války. Minská gubernie tehdy tvořila součást carského Ruska a válečným územím se její prostor stal od roku 1915.⁵ Bohužel kvůli absenci dalších informací nemůžeme nálezové okolnosti blíže specifikovat. Ražby muzeum získalo od pana Záleského, ale nelze říci, zda on sám byl jejich nálezcem. Stejně tak neznáme původní rozsah odkrytého mincovního depotu.

² *Kniha přírůstků Rychnov*, listy 143–144, př. č. 1674/1978–1676/1978.

³ Žádost o zrušení muzea v Kostelci nad Orlicí byla podána v roce 1963. Přehledově k jeho dějinám *Hladký 1969*, s. 91–103; *Štěpánová – Hladký 2016*, s. 864–870; *Vinterová 2017*, s. 26–27; k samotné muzejní numismatické sbírce viz *Brádle 2020*, s. 147–156. Za možnost prostudovat písemné materiály ke kostelecké a rychnovské sbírce, jež jsou uloženy v Muzeu a galerii Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou, děkuji Mgr. Tomáši Zelenkovi, Mgr. Tereze Vinterové a Ing. Tereze Zemánkové.

⁴ *Přehled inventarisace Kostelec*, s. 44, č. 435 (3796).

⁵ *Sahanovič – Šybicka 2006*, s. 140; srov. i přehledovou mapku na s. 145.

1

2

3

Obr. 1. Minská gubernie – nález mincí Zikmunda III. Vasy (čísla odpovídají katalogu; zvětšeno 1,5:1; foto P. Kopecká).

Dochované ražby pocházejí z let 1622–1624 a reprezentují mincovnictví polského krále a litevského velkoknížete Zikmunda III. Vasy (1587–1632). U všech se jedná o totožný nominál, který je označován jako ort. Ten byl v Polsku za vlády

uvedeného panovníka produkován ve vysokých objemech a svým ztvárněním se podobal 1/4tolaru. Ražen byl ale ze stříbra relativně nízké jakosti, což se odráží na stavu popisovaných mincí, jejichž povrch je v různé míře vlivem vystupující mědi „rezavě“ zbarven. Zikmundovy orty patřily ve 20. letech 17. století k rozšířeným ražbám nejen v Polsku, ale vzhledem k masivnímu vývozu i v zahraničí.⁶ Už z tohoto pohledu by jejich nález v Minské gubernii nebyl nijak překvapivým, ovšem pro období Zikmundovy vlády šlo o prakticky „domácí“ mince, neboť toto území jako součást Velkoknížectví litevského náleželo od roku 1569 do unie s Polským královstvím.⁷

Prameny

Kniha přírůstků Rychnov: Kniha přírůstků z let 1975–1978. Muzeum a galerie Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou. Rychnov nad Kněžnou.

Přehled inventarisace Kostelec: Přehled inventarisace jednotlivých odborů musejních sbírek muzea v Kostelci nad Orlicí. Muzeum a galerie Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou. Rychnov nad Kněžnou.

Literatura

Brádle, V. 2020: Poznámky k numismatickým sbírkám muzeí Rychnovska I (Městské muzeum v Kostelci nad Orlicí). *Orlické hory a Podorlicko* 27/1–2, s. 147–156.

Hladký, L. 1969: Z dějin muzea a muzejního spolku v Kostelci nad Orlicí. *Orlické hory a Podorlicko* 2, s. 91–103.

Kopicki, E. 1995: *Ilustrowany skorowidz pieniędzy polskich i z Polską związanych. Teksty. Część 1. Tablice. Część 1.* Warszawa.

Kopicki, E. 2007: *Monety Zygmunta III Wazy.* Szczecin.

Sahanovič, H. – Šybieka, Z. 2006: *Dějiny Běloruska.* Praha.

Shatalin, I. 2017: *Orts of Sigismund III Vasa and Orts of Gustav Adolf, Orts of Georg Wilhelm.* 4th edition. Elektronická publikace. Dostupné z: https://niemczyk.pl/storage/readership_files/1590740427_Shatalin_orts_catalog.pdf. [Cit. 2024-03-14].

Štěpánová, L. – Hladký, L. 2016: Městské instituce v ozvěnách času. In: *Kostelec nad Orlicí v zrcadle času II.* Kostelec nad Orlicí, s. 822–871.

Vinterová, T. 2017: Z historie zrušených městských muzeí. *Orlické hory a Podorlicko* 24/1–2, s. 26–33.

Vorel, P. 2009: *Stříbro v evropském peněžním oběhu 16.–17. století (1472–1717).* Praha.

⁶ Vorel 2009, s. 258–259.

⁷ Srov. Sahanovič – Šybieka 2006, s. 65–68.

Summary

A Coin Find from the Minsk Governorate in the Museum of Eastern Bohemia in Hradec Králové

Three Polish coins, found in the former Minsk Governorate which belongs largely to the territory of Belarus today, are deposited in the collection of the Museum of Eastern Bohemia in Hradec Králové. They were found somewhere in the trenches during the fights of the First World War; no information on more detailed find circumstances or the original content of the coin find have survived. The above presented issues are orts of the Polish King and Great Duke of Lithuania Sigismund III Vasa (1587–1632), struck in the Bydgoszcz Mint between 1622 and 1624. This denomination was widespread not only in Poland and Lithuania but also abroad. The coins were formerly deposited in the collection of the cancelled museum in Kostelec nad Orlicí, later transferred to Rychnov nad Kněžnou, and finally handed over to Hradec Králové in 1987.

PhDr. Vojtěch Brádle
Muzeum východních Čech v Hradci Králové
Eliščino nábřeží 465, 500 03 Hradec Králové
v.bradle@muzeumhk.cz